

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

عنوان:

مقایسه ساختار دستوری کلیله و دمنه با انوار سهیلی

استاد راهنما:

دکتر علیرضا نبی‌لو

نگارنده:

فاطمه غلامی

زمستان ۱۳۹۲

«صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد»

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد آقای / خانم: رشته:

تحت عنوان:

با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ: // تشکیل گردید.

در این جلسه، پایان نامه با نمره (به عدد، به حروف) و با

درجه: عالی بسیار خوب خوب قابل قبول مورد دفاع قرار گرفت.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبۀ علمی	امضاء
	استاد راهنما		
	استاد مشاور		
	استاد ناظر		
	استاد ناظر		
	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی		

مدیر امور آموزش و تحصیلات تکمیلی

نام و امضاء

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده

نام و امضاء

تقدیم به:

تقدیم به پدرم که در تمام دوران تحصیل مشوق اصلی من بودند و همچنین همسر عزیزم که در این مدت یار و پشتیبان من بودند و با سعی صدر مرا همراهی کردند.

تشکر و قدردانی:

پس از حمد و سپاس ایزد مَنان که توفیق را رفیق راهم ساخت تا بتوانم این رساله را به اتمام برسانم؛

بر خود لازم می‌دانم از همه‌ی کسانی که در این راه مرا همراهی کرده‌اند تقدیر و تشکر کنم.

از استاد راهنما جناب آقای دکتر علیرضا نبی‌لو که انتخاب موضوع نیز از طرف ایشان بود و همچنین از اساتید ارجمند جناب آقای دکتر محمود مهرآوران و دکتر محمدرضا یوسفی که همیشه از راهنمایی‌های ایشان بهره برده‌ام تشکر می‌کنم.

همچنین از خانواده‌ام مخصوصاً یار و همراه همیشگی، همسر عزیزم بسیار سپاسگزارم.

چکیده:

موضوع این رساله مقایسه ساختار دستوری کلیله و دمنه با انوار سهیلی است. که در آن، ساختار دستوری کلیله و دمنه و انوار سهیلی بررسی شده است. اختصاصات دستوری و سبک زبانی کلیله و دمنه از نظر تحقیق و پژوهش درخور توجه است و کتاب انوار سهیلی که تحریر دیگری از این اثر است از ویژگی های دستوری و زبانی مهمی برخوردار است.

اهداف و کاربردهای این پایان نامه ترسیم خطوط اصلی دستوری و زبانی این دو اثر و استفاده از آن در تدوین دستور جامع تاریخی زبان فارسی و شناساندن جایگاه زبانی و دستوری انوار سهیلی نسبت به کلیله و دمنه است. برای پرداختن به موضوع مقایسه ساختار دستوری کلیله و دمنه با انوار سهیلی این پایان نامه در پنج فصل مجزا تنظیم شده است.

در فصل اول تعریف مقوله های مختلف دستوری از کتابهای شاخص دستور آورده شده بر طبق آن تعاریف به بررسی دستوری کلیله و دمنه پرداخته شده است و ویژگی ها و ساختار دستوری، جملات، افعال، اسماء، قیود و سایر مقوله های دستوری مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. در فصل دوم همین موارد را در انوار سهیلی مورد بررسی قرار دادم. در فصل سوم به بررسی مقایسه ای بین این دو اثر پرداخته شده است و نکات تشابه و تفاوت هر دو اثر استخراج شده اند. در فصل چهارم به جایگاه دستوری این دو اثر با توجه به نظریه های دستوری جدید پرداخته شده. در فصل پنجم نیز به تجزیه و تحلیل نمودارها پرداختم و نمونه های آماری که انتخاب شده و به شکل های علمی قابل تسری به کل این دو اثر است، با روش تحلیلی و نگرشی و گرامری که مبنای آن نظریات دستوری است یافته ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و وجود تشابه و تفاوت بین این دو اثر استخراج و مورد تحلیل قرار گفت و این نتایج علمی و ملموس به دست آمد. در هر دو اثر، جملات مرکب بیشترین کاربرد را دارند، بیشترین فراوانی ساخت فعل، در هر دو اثر به ترتیب افعال ساده، مرکب و پیشوندی هستند. افعال مرکب در هر دو اثر بیشتر با همکرد «کرد» و گردید» به کار رفته اند. بیشتر اسمها ساده هستند. جمع های مکسر بسامد بالایی دارند. ضمیر شخصی «او و من» بیشترین تعداد را دارد. ضمیر پیوسته در کلیله و دمنه بسیار کمتر از انوار سهیلی به کار گرفته شده اند. در کلیله و دمنه صفات ساده بیشتر به کار رفته اند و بعد از آن صفات مشتق قرار دارد اما در انوار سهیلی بعد از صفات ساده، صفات مرکب بیشترین فراوانی را دارد. حروف نیز در هر دو اثر معانی و کاربردهای مختلفی دارند و حروف ربط «و» و «که» بیشترین استعمال را دارد.

واژگان کلیدی: دستور، کلیله و دمنه، انوار سهیلی، جمله، فعل، اسم، صفت، ضمیر،

بررسی و ساختار دستوری

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۲	موضوع تحقیق
۳	ضرورت انجام تحقیق
۳	هدف و کاربردها
۴	پرسش‌های پژوهش
۴	فرضیات
۵	سابقه و پیشینه ی تحقیق
۵	معرفی اجمالی کتاب کلیده و دمنه و انوار سهیلی
۹	فصل اول: بررسی ساختار دستوری کلیده و دمنه
۱۰	۱-۱- جمله
۱۲	۱-۱-۱- بررسی جملات از نظر ساخت
۱۳	۱-۱-۲- بررسی جملات از حیث معنایی
۱۴	۱-۱-۳- بررسی جملات کتاب از نظر نظم و ترتیب
۱۵	۱-۱-۴- نمونه‌های شیوه‌ی عادی
۱۶	۱-۱-۵- نمونه‌های شیوه‌ی بلاغی
۱۶	۱-۲- فعل
۱۸	بررسی ویژگی‌های فعل
۱۹	۱-۲-۱- ساختمان فعل
۲۶	۱-۲-۲- فعل گذرا و ناگذر (لازم و متعدی)
۲۷	۱-۲-۳- زمان فعل
۴۰	۱-۳- اسم
۴۱	۱-۳-۱- اسم عام، اسم خاص
۵۳	۱-۴- ضمائر
۵۵	۱-۴-۱- ضمائر اشاره

۵۶ ۱-۴-۲- ضمائر شخصی
۵۸ ۱-۴-۳- ضمائر مبهم
۵۹ ۱-۴-۴- ضمائر مشترک
۶۱ ۱-۴-۵- ضمائر پرسشی
۶۲ ۱-۴-۶- ضمائر اختصاصی
۶۲ ۱-۴-۷- ضمائر تعجیبی
۶۲ ۱-۵-۵- صفات
۶۵ ۱-۵-۱- صفتها از حیث ساخت
۶۶ ۱-۵-۲- انواع صفت‌های بیانی
۶۹ ۱-۵-۳- صفات اشاره
۷۰ ۱-۵-۴- صفت شمارشی
۷۱ ۱-۵-۵- صفت پرسشی
۷۱ ۱-۵-۶- صفت تعجیبی
۷۱ ۱-۵-۷- صفت مبهم
۷۲ ۱-۵-۸- درجات صفات
۷۳ ۱-۶-۶- وندها
۷۳ ۱-۶-۱- پیشوندها
۷۷ ۱-۶-۲- میانوند
۷۷ ۱-۶-۳- پسوند
۸۴ ۱-۷-۷- حروف
۸۵ ۱-۷-۱- حروف اضافه
۹۴ ۱-۷-۲- حروف ربط
۹۸ ۱-۷-۳- حروف استثنا
۹۹ ۱-۷-۴- حروف نشانه یا نقش‌نماها

۱۰۲ ۸-۱- اصوات
۱۰۴ ۹-۱- قیود
۱۰۵ ۱-۹-۱- ساختمان قیود
۱۰۷ ۲-۹-۱- قیود از نظر معنایی
۱۱۱ نتیجه‌گیری کلی
۱۱۹ فصل دوم بررسی ساختار دستوری انوار سهیلی
۱۲۰ ۱-۲- جمله در انوار سهیلی
۱۲۰ ۲-۱-۱- جمله از نظر ساخت
۱۲۱ ۲-۱-۲- بررسی جملات از نظر معنا
۱۲۲ ۲-۱-۳- بررسی جملات از نظر نظم و ترتیب عناصر
۱۲۳ نتیجه‌گیری جملات
۱۲۵ ۲-۲- افعال
۱۲۶ ۲-۲-۱- اقسام فعل از حیث ساختمان
۱۲۷ ۲-۲-۲- اقسام فعل از نظر گذر و ناگذر
۱۲۸ ۲-۲-۳- زمانهای فعل
۱۳۲ ۲-۲-۴- وجه فعل
۱۳۲ ۲-۲-۵- معلوم و مجهول
۱۳۳ بررسی و نتیجه‌گیری افعال
۱۳۴ ۲-۳- اسم
۱۳۴ ۲-۳-۱- اسم‌های خاص و عام
۱۳۶ ۲-۳-۲- اسم‌های عام
۱۳۶ ۲-۳-۳- اسم‌های شناس و ناشناس (معرفه و نکره)
۱۳۸ ۲-۳-۴- اقسام اسم از نظر شمار
۱۳۹ ۲-۳-۵- ساختمان اسمها
۱۴۴ نتیجه
۱۴۴ ۲-۴- ضمائر

۱۴۴ ۱-۴-۲- ضمائر شخصی
۱۴۶ ۲-۴-۲- ضمائر مشترک
۱۴۶ ۳-۴-۲- ضمائر اشاره
۱۴۶ ۴-۴-۲- ضمائر پرسشی
۱۴۷ ۵-۴-۲- ضمائر مبهم
۱۴۷ نتیجه‌گیری ضمائر
۱۴۸ ۵-۲- صفات
۱۴۸ ۱-۵-۲- بررسی ساختمان صفت
۱۴۹ ۲-۵-۲- صفت‌های فاعلی
۱۵۱ ۳-۵-۲- صفت مفعولی
۱۵۲ ۴-۵-۲- صفت نسبی
۱۵۳ ۵-۵-۲- صفات اشاره
۱۵۴ ۶-۵-۲- صفات شمارشی
۱۵۵ ۷-۵-۲- صفات مبهم
۱۵۵ ۸-۵-۲- صفات پرسشی
۱۵۵ ۹-۵-۲- صفات تعجبی
۱۵۶ ۱۰-۵-۲- درجات صفات بیانی
۱۵۶ ۱۱-۵-۲- صفات لیاقت به تعداد ۱۲ بار آمده‌اند
۱۵۶ نتیجه‌گیری صفات
۱۵۷ ۶-۲- وندها
۱۵۷ ۱-۶-۲- پیشوندها
۱۶۱ ۲-۶-۲- میانوند
۱۶۲ ۳-۶-۲- پسوند
۱۷۱ نتیجه‌گیری بررسی وندها

۱۷۲	۷-۲- حروف
۱۷۲	۱-۷-۲- حروف اضافه
۱۸۱	۳-۷-۲- حرف ربط
۱۸۵	۴-۷-۲- حروف استثنا
۱۸۶	۵-۷-۲- حروف ندا
۱۸۶	۶-۷-۲- حروف نشانه یا نقش نماها
۱۸۸	بررسی و نتیجه‌گیری حروف
۱۸۹	۸-۲- قیود
۱۸۹	۱-۸-۲- قیدها از نظر ساخت
۱۹۱	۲-۸-۲- انواع قید از نظر معنایی
۱۹۵	نتیجه‌گیری قیود
۱۹۶	۹-۲- اصوات (شبه جمله)
۱۹۶	۱-۹-۲- شبه جمله‌ی سپاس
۱۹۶	۲-۹-۲- تعجب
۱۹۶	۳-۹-۲- تکذیب و انکار
۱۹۶	۴-۹-۲- تنبیه و تحذیر
۱۹۶	۵-۹-۲- تحسین و تشویق
۱۹۶	۶-۹-۲- تأسف و درد
۱۹۷	نتیجه‌گیری اصوات
۱۹۷	نتیجه‌گیری کلی از تمام قسمت‌ها
۲۰۰	فصل سوم مقایسه‌ی دستوری کلیله و دمنه
۲۰۰	با انوار سهیلی
۲۰۱	۱-۳- فعل
۲۰۴	۲-۳- اسامی
۲۰۹	۳-۳- ضمائر
۲۱۰	۴-۳- صفات

۲۱۱	۳-۵- وندها
۲۱۱	۳-۶- حرف اضافه و ربط
۲۱۱	۳-۷- قیود
۲۱۲	۳-۸- جمله
۲۱۳	فصل چهارم بررسی این دو اثر از دید نظریه‌های
۲۱۳	دستوری جدید
۲۱۷	فصل پنجم نمودارها و نتیجه‌گیری
۲۱۹	نتیجه
۲۵۱	نتیجه‌گیری کلی
۲۵۴	فهرست منابع و مآخذ
۲۵۶	چکیده انگلیسی

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۲۱۸.....	۵-۱-۱) نمودار فراوانی ساختمان جمله در کلیله و دمنه.....
۲۱۸.....	۵-۱-۲) نمودار فراوانی ساختمان دو جمله در انوار سهیلی.....
۲۱۹.....	۵-۱-۳) نمودار فراوانی مقایسه ی ترتیب اجزای جمله در کلیله و دمنه.....
۲۱۹.....	۵-۱-۴) نمودار فراوانی مقایسه ی ترتیب اجزای جمله در انوار سهیلی.....
۲۲۱.....	۵-۲-۱) نمودار فراوانی ساختمان افعال در کلیله و دمنه.....
۲۲۱.....	۵-۲-۲) نمودار فراوانی ساختمان افعال در انوار سهیلی.....
۲۲۲.....	۵-۲-۳) نمودار فراوانی کاربرد زمان در کلیله و دمنه.....
۲۲۲.....	۵-۲-۴) نمودار فراوانی کاربرد زمان در انوار سهیلی.....
۲۲۳.....	۵-۲-۵) نمودار فراوانی کاربرد امری، دعایی، ناقص و افعال ربطی و غیر ربطی در کلیله و دمنه.....
۲۲۳.....	۵-۲-۶) نمودار فراوانی کاربرد امری، دعایی، ناقص و افعال ربطی و غیر ربطی در انوار سهیلی.....
۲۲۴.....	۵-۲-۷) نمودار فراوانی افعال معلوم و مجهول در کلیله و دمنه.....
۲۲۴.....	۵-۲-۸) نمودار فراوانی افعال معلوم، مجهول، در انوار سهیلی.....
۲۲۵.....	۵-۲-۹) نمودار فراوانی افعال گذرا، ناگذر، دووجهی در کلیله و دمنه.....
۲۲۵.....	۵-۲-۱۰) نمودار فراوانی افعال گذرا، ناگذر، دو وجهی در انوار سهیلی.....
۲۲۶.....	۵-۲-۱۱) نمودار فراوانی همکردهای فعل مرکب در کلیله و دمنه.....
۲۲۶.....	۵-۲-۱۲) نمودار فراوانی همکردهای فعل مرکب در انوار سهیلی.....
۲۲۷.....	۵-۲-۱۳) نمودار فراوانی وجه افعال در کلیله و دمنه.....
۲۲۷.....	۵-۲-۱۴) نمودار فراوانی وجه افعال در انوار سهیلی.....
۲۲۹.....	۵-۳-۱) نمودار فراوانی کاربرد اسم های عام و خاص در کلیله و دمنه.....
۲۲۹.....	۵-۳-۲) نمودار فراوانی کاربرد اسم های عام و خاص در انوار سهیلی.....

- ۳-۳-۵) نمودار فراوانی کاربرد اسمهای مفرد و جمع در کلیله و دمنه..... ۲۳۰
- ۴-۳-۵) نمودار فراوانی کاربرد اسمهای مفرد و جمع در انوار سهیلی..... ۲۳۰
- ۵-۳-۵) نمودار فراوانی استعمال نشانه های جمع، جمع مکسر و اسم جمع در کلیله و دمنه..... ۲۳۱
- ۶-۳-۵) نمودار فراوانی استعمال نشانه های جمع، جمع مکسر و اسم جمع در انوار سهیلی..... ۲۳۱
- ۵-۳-۵) نمودار فراوانی استعمال نشانه های جمع، جمع مکسر و اسم جمع در کلیله و دمنه..... ۲۳۲
- ۸-۳-۵) نمودار فراوانی ساختمان اسامی در انوار سهیلی..... ۲۳۲
- ۱-۴-۵) نمودار فراوانی ضمائر شخصی جدا در کلیله و دمنه..... ۲۳۴
- ۲-۴-۵) نمودار فراوانی ضمائر شخصی جدا در انوار سهیلی..... ۲۳۴
- ۳-۴-۵) نمودار فراوانی ضمائر شخصی پیوسته در کلیله و دمنه..... ۲۳۵
- ۴-۴-۵) نمودار فراوانی ضمائر شخصی پیوسته در انوار سهیلی..... ۲۳۵
- ۵-۴-۵) نمودار فراوانی ضمائر، اشاره، مبهم، مشترک، پرسشی، اختصاصی و تعجیبی در کلیله و دمنه..... ۲۳۶
- ۶-۴-۵) نمودار فراوانی ضمائر، اشاره، مبهم، مشترک، پرسشی، اختصاصی و تعجیبی در انوار سهیلی..... ۲۳۶
- ۱-۵-۵) نمودار فراوانی اصوات در کلیله و دمنه..... ۲۳۸
- ۲-۵-۵) نمودار فراوانی اصوات در انوار سهیلی..... ۲۳۸
- ۱-۶-۵) نمودار فراوانی کاربرد ساخت صفات در کلیله و دمنه..... ۲۳۹
- ۲-۶-۵) نمودار فراوانی کاربرد ساخت صفات در انوار سهیلی..... ۲۳۹
- ۳-۶-۵) نمودار فراوانی کاربرد صفات بیانی در کلیله و دمنه..... ۲۴۰
- ۴-۶-۵) نمودار فراوانی کاربرد صفات بیانی در انوار سهیلی..... ۲۴۰
- ۵-۶-۵) نمودار فراوانی صفات اشاره، مبهم، شمارشی، پرسشی، تعجیبی در کلیله و دمنه..... ۲۴۱
- ۶-۶-۵) نمودار فراوانی صفات اشاره، مبهم، شمارشی، پرسشی، تعجیبی در انوار سهیلی..... ۲۴۱
- ۱-۷-۵) نمودار فراوانی کاربرد وندها در کلیله و دمنه..... ۲۴۲

- ۲۴۲..... ۲-۷-۵ نمودار فراوانی کاربرد وندها در انوار سهیلی
- ۲۴۳..... ۳-۷-۵ نمودار فراوانی پیشوندها در کلیله و دمنه
- ۲۴۳..... ۴-۷-۵ نمودار فراوانی پیشوندها در انوار سهیلی
- ۲۴۴..... ۵-۷-۵ نمودار فراوانی برخی پسوندها در کلیله و دمنه
- ۲۴۴..... ۶-۷-۵ نمودار فراوانی برخی پسوندها در انوار سهیلی
- ۲۴۵..... ۱-۸-۵ نمودار فراوانی حروف اضافه در کلیله و دمنه
- ۲۴۵..... ۲-۸-۵ نمودار فراوانی حروف اضافه در انوار سهیلی
- ۲۴۶..... ۳-۸-۵ نمودار فراوانی حروف ربط در کلیله و دمنه
- ۲۴۶..... ۴-۸-۵ نمودار فراوانی حروف ربط در انوار سهیلی
- ۲۴۷..... ۵-۸-۵ نمودار فراوانی حروف استثنا در کلیله و دمنه
- ۲۴۷..... ۵-۸-۵ نمودار فراوانی حروف استثنا در انوار سهیلی
- ۲۴۸..... ۷-۸-۵ نمودار فراوانی حروف ندا در کلیله و دمنه
- ۲۴۸..... ۸-۸-۵ نمودار فراوانی حروف ندا در انوار سهیلی
- ۲۴۹..... ۹-۸-۵ نمودار فراوانی حرف (را) در کلیله و دمنه
- ۲۴۹..... ۱۰-۸-۵ نمودار فراوانی حرف (را) در انوار سهیلی
- ۲۵۰..... ۱-۹-۵ نمودار فراوانی قیود در کلیله و دمنه
- ۲۵۰..... ۱-۹-۵ نمودار فراوانی قیود در انوار سهیلی

مقدمه

اصولاً مطالعه و تحقیق علمی در مورد مباحث دستوری و زبان‌شناسی به صورت علمی پیشینه‌ی چندانی ندارد و اینگونه مطالعات به دهه‌های اخیر محدود می‌شود.

ارسطو اولین دستورنویس زبان به شمار می‌رود چرا که او در چهار قرن پیش از میلاد تقسیم بندی کلمات را به اسم و فعل و حرف ارائه داد و این تقسیم‌بندی در برخی زبانها تا امروز هم به قوت خود باقی است.

درک و فهم آثار شاخص گذشته و از طرفی حفظ و پاسداری از این آثار مستلزم آشنایی با قواعد و ساختار دستوری این آثار است. تا با ساختمان دستوری یک اثر آشنایی لازم را نداشته باشیم فهمیدن کامل آن اثر امکان پذیر نیست و از طرفی رغبتی برای خواندن آن اثر در شخص به وجود نمی‌آید.

در هر زبانی درک و فهم درست معنا زمانی میسر می‌شود که درباره‌ی قواعد نحوی و دستوری آن زبان آگاهی لازم کسب شود حال چه آن زبان برای شخصی زبان مادری باشد و چه یک زبان بیگانه.

ادبیات ما پیشینه‌ی ریشه دار و پرباری دارد و شاهکارهای نثری فراوانی را در خود جای داده است که فهم هر کدام از این آثار کمک شایانی به غنای زبان خواهد کرد. اگر قواعد دستوری این آثار هر کدام جداگانه بررسی و استخراج شود تردیدی نیست که فواید بسیار را دربر خواهد داشت چرا که با استخراج قواعد مختلف این آثار و مقایسه‌ی آنها با یکدیگر می‌توان قواعد دستوری شاخص هر دوره را جداگانه استخراج کرد و به تبیین و توضیح دستور همان دوره دست یافت و در نهایت علاوه بر اینکه خصوصیات دستوری و سبکی هر اثر روشن خواهد شد می‌توان با دست یافتن بر قواعد نحوی دوره‌های مختلف دستور تاریخی زبان فارسی را نیز تدوین کرد و این کاری دشوار و وظیفه‌ای سنگین است که بر دوش همه‌ی پژوهشگران و حافظان زبان و ادب فارسی می‌باشد که باید با همت و غیرتی دوچندان جامه‌ی عمل پوشد.

از سوی دیگر با توجه به اینکه زبان فارسی، امروزه دارای تحول و مورد تهاجم واژگان بیگانه است وظیفه‌ی پاسداران ادب و فرهنگ و زبان اقتضا می‌کند که قدم در راه پژوهشهایی بگذارند و وقت را صرف فعالیت‌هایی کنند که حافظ زبان و ادب فارسی باشد تا هرچه بیشتر به غنای زبان کمک نمایند شناخت ساختار زبانی و دستوری متون از نظرگاه‌های مختلف دارای اهمیت و ارزش است و همچنین آگاهی از تغییرات زبانی و دستوری برای روشن شدن زوایای پنهان و بهره‌گیری از آن در زبان امروز بسیار پراهمیت است.

در این پژوهش روش کار به این صورت بوده است که ابتدا در فصل اول ضمن آوردن تعاریف مقوله‌های مختلف دستوری از کتاب‌های شاخص دستور، چه دستورهای تاریخی و چه دستورهای امروزی و ملاک قرار دادن تعاریف جامع‌تر و کامل‌تر، به بررسی ساختار دستوری کلیه و دمنه پرداخته شده است و ویژگی‌ها و برجستگی‌های خاص این کتاب استخراج و تبیین شده‌اند. سپس در فصل دوم ساختار دستوری انوار سهیلی مورد بررسی قرار گرفت و در این کتاب نیز ساختار انواع جمله، فعل، اسماء، قیده‌ها، اصوات، حروف اضافه و وندها بررسی و ویژگی‌های خاص هر کدام تحلیل و بیان شد. در فصل سوم نیز مقایسه‌ی ساختار دستوری دو اثر مورد بررسی قرار گرفت و با ذکر نمونه مثال‌هایی از هر دو اثر تشابهات و تفاوت‌های این دو کتاب استخراج و به ویژگی‌ها و اختصاصات خاص دو اثر پرداخته شد و در فصل چهارم این دو اثر از دید نظریه‌های دستوری جدید مورد بررسی قرار گرفت و جایگاه آنها از دید نظریه‌های دستوری مورد تبیین واقع شد و در نهایت در فصل پنجم، با آوردن نمودارها و تحلیل نتایج حاصل از این نمودارها، نتیجه کلی به دست آمد.

موضوع تحقیق

کتاب کلیله و دمنه که به عنوان موضوع تحقیق انتخاب شده است از جمله اولین کتبی است که به سبک نثر فنی است و نیز این کتاب مستقیماً و غیرمستقیماً هم از جهت سبک و هم از نظر شیوه‌ی

داستان نویسی و هم از حیث تقلید از مضامین و معانی، مورد توجه نویسندگان بسیاری بوده و مورد تقلید فراوان قرار گرفته است.

در این رساله ساختار دستوری کتاب کلیله و دمنه و انوار سهیلی از وجوه مختلف بررسی شده است. با توجه به اینکه کلیله و دمنه از آثار ماندگار نثر فنی فارسی است اختصاصات دستوری و سبک زبانی آن از نظر تحقیق و پژوهش در خور توجه است و کتاب انوار سهیلی نیز که تحریر دیگری از این اثر است از ویژگی های دستوری و زبانی مهمی برخوردار است.

در این پژوهش ضمن مقایسه ساختار زبانی و دستوری این دو اثر به کیفیت جمله ها و ساختارهای فعلی، اسمی، صفتی، قیدی، حروف اضافه، وندها، و سایر برجستگی های دستوری جدید پرداخته می شود و سعی خواهد شد دستاوردهای مذکور مورد تحلیل واقع شود.

ضرورت انجام تحقیق

شناخت ساختار زبانی و دستوری متون از نظرگاه های مختلف دارای اهمیت و ارزش است و همچنین آگاهی از تغییرات زبانی و دستوری روشن شدن زوایای پنهان زبان و بهره گیری از آن در زبان امروز با توجه به اینکه زبان فارسی، امروزه دارای تحول است و مورد تهاجم واژگان بیگانه است می توان از این پژوهش سود جست، انوار سهیلی تحریری دیگری از کلیله و دمنه است و از نظر زبانی و ساختاری مشترکات زیادی با هم دارند اما با توجه به اینکه انوار سهیلی کاملاً شناخته شده نیست انجام این پژوهش ضروری به نظر می رسد و ضرورت دیگر این پژوهش مقایسه ساختار زبانی و دستوری دو اثر و همچنین معرفی بیشتر کتاب انوار سهیلی است. اصولاً شناخت ساختار زبانی و دستوری متون کهن و استفاده از آن در ادب معاصر از ضرورت های قطعی رشته ی زبان و ادبیات فارسی است.

هدف و کاربردها

۱- امکان مقایسه دستوری این دو اثر

۲- ترسیم مخلوط دستوری و زبانی این دو اثر

۳- استفاده از این پژوهش در تدوین دستور جامع تاریخی زبان فارسی

۴- شناساندن جایگاه زبانی و دستوری انوار سهیلی نسبت به کلیله و دمنه

پرسش های پژوهش

۱- ساختار دستوری جمله ها، اسامی، صفات و قیود در کلیله و دمنه و انوار سهیلی چگونه

است؟

۲- حروف اضافه، وندها، و دیگر عناصر دستوری، از چه مشخصه های در این دو اثر برخوردار

است؟

۳- چه شباهت ها و افتراق های دستوری در دو اثر مذکور دیده می شود؟

۴- جایگاه دستوری این دو اثر از منظر نظریه های دستوری جدید چگونه است؟

فرضیات

۱- کلیله و دمنه با انوار سهیلی از نظر ساختار نحوی و جمله بندی مشترکات بسیاری دارد و اختصاصات سبکی قدیم در کلیله و دمنه بیشتر از انوار سهیلی است و از نظر کاربرد زبانی نثر فنی در هر دو اثر ویژگی های دیده می شود و در این بخش تقلید انوار سهیلی مشخص تر است.

۲- وجوه مختلف افعال فارسی در ساختارهای قدیمی افعال در هر دو اثر دیده می شود و ساختار دستوری جمله ها، اسامی، ضمائر، قیود در کلیله و دمنه تابع سبک فارسی دری است ولی در انوار سهیلی تأثیرات زبان متحول شده ی دری در سال های ۶۰۰ به بعد دیده می شود و حروف اضافه و وندها، عناصر دستوری در هر دو اثر متأثر از ویژگی های زبان فارسی دری در مرحله اول و دوم است و غالباً از تنوع معنایی و کاربردی برخوردار است.

۳- از نظر کاربرد جمله ها، افعال، اسامی و صفات هر دو اثر به یکدیگر شبیه هستند ولی وجوه ادبی و اختصاصات واژگانی و دستوری کلیله و دمنه بیشتر و خاص تر است.

۴- هر دو اثر باید متناسب با نظریه هایی بررسی شوند که جامع زبان و ادبیات باشند و صرفاً با یک نظریه ی زبانی صرف نمی توان به تحلیل آنها روی آورد.

سابقه و پیشینه ی تحقیق

پژوهشی مشابه چنین ساختار و طرحی درباره ی برخی از متون مشهور نثر فارسی انجام شده است نظیر بررسی تطبیقی ساختمان جمله در کلیله و دمنه و مرزبان نامه که عنوان پایان نامه ارشد خانم ژیلا مقدمیان دانشجوی دانشگاه تبریز است که البته فقط ساختمان جمله در کلیله و دمنه را مورد بررسی قرار داده است. همچنین تحلیل دستوری کلیله و دمنه که باز عنوان پایان نامه ارشد خانم مژگان اصغری طوقی دانشجوی دانشگاه شهید بهشتی می باشد ولی در خصوص مقایسه بین دو کتاب کلیله و انوار سهیلی هیچ نوع کار دستوری انجام نشده است با توجه به اینکه کتاب انوار سهیلی در ایران معروفیت چندانی ندارد این پژوهش کار تازه ای است.

معرفی اجمالی کتاب کلیله و دمنه و انوار سهیلی

کلیله و دمنه از کتب خزینگی ملوک هند بوده است و در زمان انوشیروان طیب دانایی برزویه نام به امر شاهنشاه آن کتاب را از هند به ایران آورد و به زبان پهلوی ترجمه کرد و درخواست تا بزرگمهر بختکان حکیم و مشاور دربار، یک باب بر آن به نام برزویه برافزاید و او نیز چنین کرد. نام اصلی کتاب به زبان سنسکریت «کرتکا و منکا» بوده است و در زبان پهلوی «کلیله و دمنگ» گفتند و در زبان دری که گافهای اواخر کلمات به هاء غیرملفوظ بدل می شود «کلیله و دمنه» شده است و هنوز هم در هندوستان ابوابی از این کتاب در ادبیات سنسکریت باقی است و نیز در کتب متفرقه ی هندو بابهایی جدا جدا از آن کتاب دیده می شود. محمدتقی بهار، سبک شناسی، چاپ نهم، (تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۶)، جلد دوم، ص ۲۵.

کلیله و دمنه از طرف عبدالله بن مقفع اولین بار از زبان پهلوی به عربی ترجمه شد، رودکی نیز به امر امیرنصر بن احمد سامانی و تشویق بلعمی کتاب مزبور را به شعر فارسی مزدوج در بهر رمل مسدس به نظم آورده که جز چند بیتی باقی از میان رفته است.

پس از وی نیز باز به فارسی ترجمه شد تا آنکه در عهد بهرامشاه غزنوی، ابوالمعالی نظام الملک معین الدین نصرالله بن محمد بن عبدالحمید بن احمد بن عبدالصمد که منشی دیوان بود کلیله و